

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT	629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04	UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
ZESPÓŁ REALIZACJI		00 - 503 W A R S Z A W A
BADAŃ	621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17	TELEFAX 629 - 40 - 89
INTERNET:	http://www.cbos.pl	E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/168/99

CZY WARTO BYŁO ZMIENIAĆ USTRÓJ - OPINIE CZECHÓW, WĘGRÓW I POLAKÓW

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, LISTOPAD '99

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Niedawno minęło dziesięć lat od wyborów parlamentarnych, które przyczyniły się do całkowitej zmiany sytuacji nie tylko w Polsce, ale pośrednio także w całej Europie Środkowej i Wschodniej. Wkrótce minie dziesiąta rocznica obalenia muru berlińskiego, co było symbolicznym początkiem ostatniego etapu zmian sytuacji geopolitycznej w naszym rejonie Europy. Jak z historycznej perspektywy oceniamy sens zapoczątkowanych wówczas przemian? Jak wyglądają nasze opinie na tle ocen sąsiadów, którzy przeszli tę samą drogę od realnego socjalizmu do gospodarki rynkowej? Próbą odpowiedzi na te pytania jest ostatni sondaż CBOS¹ oraz badania przeprowadzone na Węgrzech (TÁRKI) i w Czechach (IVVM)².

Patrząc z historycznej perspektywy ponad dwie trzecie Polaków ocenia, że warto było dziesięć lat temu podjąć wyzwanie przebudowy ustroju politycznego i gospodarczego. Tylko nieco ponad jedna piąta ankietowanych kwestionuje wysiłek ostatniego dziesięciolecia i uważa, że nie warto było zmieniać ustroju.

Najwyższy odsetek respondentów przekonanych o sensie zmian odnotowaliśmy w połowie lat dziewięćdziesiątych. Obecnie zdania na ten temat są nieco mniej pozytywne. Mimo że nadal zdecydowana większość ankietowanych ma przeświadczenie, że w roku '89 warto było dokonywać zmian ustrojowych, odsetek ten jest nieco niższy niż przed dwoma i czterema laty, choć nieznacznie wyższy niż przed kilkoma miesiącami. Wydaje się, że ogólne pogorszenie nastrojów społecznych, które obserwowaliśmy na początku roku '99, przyczyniło się do powstania efektu osłabienia poparcia dla przekształceń systemowych.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (113) przeprowadzono w dniach 5-11 października '99 na liczącej 1111 osób reprezentatywnej próbie losowo-adresowej dorosłej ludności Polski.

² Badanie w Czechach przeprowadzono w dniach 4-11 października '99 (N=1018); na Węgrzech w dniach 8-18 października '99 (N=1523).

Tabela 1

Czy z perspektywy czasu może Pan(i) powiedzieć, że warto czy też nie warto było 10 lat temu zmieniać ustrój w Polsce?	III '94	VII '94	X '95	V '97	IV '99	X '99
	w procentach					
Warto	60	64	75	70	63	67
Nie warto	28	27	16	14	24	22
Trudno powiedzieć	12	9	9	16	13	11

Oceny sensowności zmian ustrojowych są związane przede wszystkim z wykształceniem ankietowanych - im jest ono wyższe, tym więcej osób jest przekonanych o wartości dokonanych przemian. Natomiast jedna trzecia badanych z wykształceniem podstawowym i jedna czwarta z zasadniczym zawodowym podają w wątpliwość zasadność zmiany ustroju.

Tabela 2

Wykształcenie	Czy z perspektywy czasu może Pan(i) powiedzieć, że warto czy też nie warto było 10 lat temu zmieniać ustrój w Polsce?		
	Warto	Nie warto	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Podstawowe	48	34	17
Zasadnicze zawodowe	66	25	9
Średnie	79	11	10
Wyższe	91	7	2

Sens zmian ustrojowych relatywnie najgorzej oceniają rolnicy i robotnicy niewykwalifikowani, blisko dwie piąte w każdej z tych grup zawodowych sądzi, że lepiej by im było zostać i żyć w realnym socjalizmie (odpowiednio 41% i 38% wskazań). Podobnego zdania jest także blisko co trzeci respondent o poglądach lewicowych (31%).

Mimo że w ciągu ostatnich czterech lat opinie Polaków w tym względzie nieco się pogorszyły, w porównaniu z ocenami obywateli czeskich i węgierskich okazują się wyjątkowo pozytywne. O tym, że warto było zmieniać ustrój, jest przekonana ponad połowa Czechów i niespełna połowa Węgrów. Można zauważyć, że - mimo znacznych wahań ocen w całym dziesięcioleciu - wśród Polaków nigdy nie odnotowaliśmy podobnie niskiego ogólnego poparcia dla zmian ustrojowych.

Szczególne sceptycznie zmiany ustrojowe oceniają Węgrzy - opinie pozytywne tylko nieznacznie przekraczają odsetek głosów powątpiewających w sens tego przedsięwzięcia. Aż dwie piąte Węgrów sądzi, że nie warto było podejmować wysiłku przebudowy ustroju społeczno-gospodarczego. Wśród Czechów niemal co trzeci jest tego zdania.

Tabela 3

Czy z perspektywy czasu może Pan(i) powiedzieć, że warto czy też nie warto było zmieniać ustrój w Czechach/ na Węgrzech/ w Polsce?	Czechy		Węgry		Polska	
	w procentach					
Zdecydowanie tak	24	55	18	46	36	67
Raczej tak	31		28		31	
Raczej nie	19		23		13	
Zdecydowanie nie	13	32	17	40	9	22
Trudno powiedzieć	13		14		11	

Wydaje się, że różnice w ocenach przemian ustrojowych należy tłumaczyć przede wszystkim innym punktem startu tych krajów. Słynna „Jesień Ludów” w roku ‘89 zastała te kraje w odmiennej sytuacji społeczno-gospodarczej. W przypadku Węgier można powiedzieć, że kraj ten w dobie socjalizmu mimo braku demokracji i swobód politycznych miał w swojej gospodarce najwięcej elementów liberalnych i wolnorynkowych, co pozwalało na relatywnie niezłe funkcjonowanie. Również w Czechach sytuacja gospodarcza nie była bardzo zła, chociaż pojawiały się zjawiska kryzysowe typowe dla gospodarki o charakterze nakazowo-rozdzielczym. Natomiast Polacy startowali z samego dna kryzysu gospodarczego, jednocześnie towarzyszyła temu zdecydowana niechęć dużej części społeczeństwa do narzuconego modelu ustrojowego. Można zatem przypuszczać, że szczególnie w przypadku Węgrów ów gorzki smak wolności bierze się stąd, iż obywatele tego kraju stracili stosunkowo najwięcej, a koszty przebudowy (w wymiarze ocen subiektywnych) okazały się najwyższe.

Opracował

Krzysztof PANKOWSKI

A N E K S

Tabela 1. Czy z perspektywy czasu może Pan(i) powiedzieć, że warto czy też nie warto było 10 lat temu zmieniać ustrój w Polsce?

(%)				
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	67	22	11	1111
Płeć				
Mężczyźni	72	19	9	527
Kobiety	62	24	14	584
Wiek				
18-24 lat	73	11	16	159
25-34	75	16	9	196
35-44	69	24	7	225
45-54	66	25	9	209
55-64	63	26	11	132
65 lat i więcej	54	27	19	190
Miejsce zamieszkania				
Wies	57	30	12	410
Miasto do 20 tys.	70	19	10	122
20 - 100 tys.	70	18	12	243
101 - 500 tys.	72	16	12	187
501 tys.i więcej mieszk.	79	12	9	149
Wykształcenie				
Podstawowe	48	34	17	347
Zasadnicze zawodowe	66	25	9	295
Średnie	79	11	10	361
Wyższe	91	7	2	108
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	87	6	7	81
Prac.umysł.niż.szczebła	89	6	5	101
Pracownicy fiz.- umysł.	69	22	10	88
Robotnicy wykwalifikowani	74	17	8	115
Robotnicy niewykwalifik.	45	38	16	55
Rolnicy	52	41	7	56
Pracujący na własny rach.	82	12	6	43
Bierni zawodowo				
Renciści	58	26	16	128
Emeryci	59	27	14	218
Uczniowie i studenci	83	9	8	77
Bezrobotni	55	29	15	89
Gospodynie domowe i inni	54	27	19	59
Pracuje w:				
sferze budżetowej	80	13	7	124
sekt. państw., publicznym	70	20	10	94
sp. właśc. pryw. i państwa	79	11	10	89
sekt. pryw. poza rolnict.	73	18	8	186
prywatnym gosp. rolnym	52	42	6	76
Dochody na jedną osobę				
Do 275 zł	52	36	12	170
276 - 399	61	30	9	123
400 - 549	66	24	10	240
550 - 799	76	12	11	170
Powyżej 799 zł	83	9	8	175
Ocena własnych war. mater.				
Złe	50	36	15	362
Średnie	71	19	10	512
Dobre	85	7	9	236
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	79	9	11	79
Raz w tygodniu	65	22	14	592
1-2 razy w miesiącu	62	28	10	145
Kilka razy w roku	72	23	5	188
W ogóle nie uczestniczy	67	20	12	107
Poglądy polityczne				
Lewica	62	31	8	287
Centrum	67	24	9	336
Prawica	89	8	3	263
Trudno powiedzieć	47	23	30	220